

Η διατήρηση της ιστορικής μνήμης και των ιστορικών μνημείων είναι από τους βασικότερους σκοπούς του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος και για το λόγο αυτό συνεργάζεται με διάφορους φορείς, προκειμένου να συντηρηθούν και να αναδειχθούν χώροι εβραϊκού ενδιαφέροντος ανά την Ελλάδα.

Από το 2015, το ΚΙΣΕ ξεκίνησε τη συνεργασία με το ΠΑΚΕΘΡΑ, με αφορμή την πρωτοβουλία του για τον ευπρεπισμό του εβραϊκού Νεκροταφείου Ξάνθης, μία δέσμευση που επί αρκετά χρόνια είχε επωμιστεί η Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου. Έτσι άρχισαν οι απαραίτητες εργασίες για την αποκατάσταση του χώρου, που βρίσκονται ήδη στο στάδιο της ολοκλήρωσης.

Στη σημαντική, αλλά και ουσιαστική αυτή δράση συνέβαλαν μέλη του Δ.Σ. του ΠΑΚΕΘΡΑ, καθώς και αρκετοί εθελοντές, ενώ από πλευράς ΚΙΣΕ τις συνεννοήσεις ανέλαβε ο αντιπρόεδρος κ. Μώρις Μαγρίζος. Γι' αυτή την αξιόλογη δράση το ΚΙΣΕ απέστειλε ευχαριστήριες επιστολές στον πρόεδρο του ΠΑΚΕΘΡΑ.

Με το αξιόλογο αυτό έργο διατηρείται ζωντανή η μνήμη της Εβραϊκής Κοινότητας Ξάνθης, που χάθηκε εξ ολοκλήρου κατά το Ολοκαύτωμα, και προβάλλεται ταυτόχρονα η πολιτισμική κληρονομιά της Ξάνθης.

Το έργο προβάλλεται και στις ιστοσελίδες του ΠΑΚΕΘΡΑ και του ΚΙΣΕ.

* Στην ιστοσελίδα του [ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΘΡΑΚΗΣ](#) αναρτήθηκε το παρακάτω άρθρο για την Ισραηλιτική Κοινότητα Ξάνθης και το εβραϊκό Νεκροταφείο.

Στην Ξάνθη έως τον δεύτερο πόλεμο υπήρχε Εβραϊκή Κοινότητα που αριθμούσε περί τα 550 μέλη. Στα μέσα της δεκαετίας του '20 κατασκευάστηκαν Συναγωγή και κτήριο Κοινότητας με πόρους που κληροδότησε ο καπνέμπορος Ισαάκ Ντανιέλ. Σχεδόν όλοι οι ξανθιώτες Εβραίοι χάθηκαν εν έτει 1943 στο ολοκαύτωμα. Το ΠΑΚΕΘΡΑ νοιάστηκε για τους άδικα αφανισμένους συμπολίτες μας.

- Το 2001 εξέδωσε το βιβλίο του Θωμά Εξάρχου *Οι Εβραίοι στην Ξάνθη – Ο κόσμος που χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε*
- το 2009 το βιβλίο του Θρασύβουλου Παπαστρατή *Από την Γκιουμουλτζίνα στην Τρεμπλίνκα-Ιστορία των Εβραίων της Κομοτηνής και,*
- τέλος, ένα από τα τέσσερα μέρη του βιβλίου του Βασίλη Αϊβαλιώτη (έκδοση ΠΑΚΕΘΡΑ 2007) με τίτλο *Ξάνθη γλυκυτάτη μητριά* αφορά στον Ισαάκ Ντανιέλ.

Από τις αρχές του 2015 το ενδιαφέρον του ΠΑΚΕΘΡΑ για το θέμα αναζωπυρώθηκε με κύριο σκοπό τον ευπρεπισμό του Εβραϊκού Νεκροταφείου Ξάνθης του οποίου η κατάσταση, μετά από χρόνια βανδαλισμών, αποτελούσε (όπως κάπως φαίνεται στην παραπλεύρως φωτογραφία) όνειδος για την πόλη μας.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ-ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

- **06-02-2015:** Ξεκίνησε η εκ νέου ενασχόληση του ΠΑΚΕΘΡΑ με τους Εβραίους της Ξάνθης, σε συνάντηση-συζήτηση μεταξύ των Γ. Τσιγάρα, Δ. Κασαπίδη και Β. Αϊβαλιώτη.
- **8, 10 και 11-02-2015:** Έγιναν επισκέψεις στο νεκροταφείο και μια πρώτη εκτίμηση κόστους εργασιών στοιχειώδους ευπρεπισμού. Αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί στις 4-3-2015 τελετή μνήμης στην καπναποθήκη της οδού Σαλαμίνας 1, όπου είχαν συγκεντρωθεί από τους Βουλγάρους οι ξανθιώτες Εβραίοι, πριν οδηγηθούν στο σιδηροδρομικό σταθμό Ξάνθης και από εκεί στο στρατόπεδο εξόντωσης της Treblinka στην Πολωνία.
- **12-02-2015:** Έγινε συνάντηση με την κ. Ντορίλι Ισοά και τον κ. Τάσο Καραδέδο, που δήλωσαν πως προτίθενται να στηρίξουν οικονομικά και οργανωτικά την προσπάθεια.
- **19-02-2015:** Εστάλη επιστολή προς το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδος (ΚΙΣ) με την οποία ζητήθηκε άδεια για εργασίες ευπρεπισμού του νεκροταφείου και γνωστοποιήθηκε η πρόθεση του ΠΑΚΕΘΡΑ να οργανώσει τελετή μνήμης.
- **25-02-2015:** Έγινε αίτημα προς την αστυνομία για κυκλοφοριακή ρύθμιση στην οδό Σαλαμίνας κατά τη διάρκεια της τελετής.
- **05-03-2015:** Πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το πρόγραμμα η τελετή μνήμης. Το ΚΙΣ εκπροσώπησε ο αντιπρόεδρος του Δ.Σ. του, κύριος Μωρίς Μαργίζος. Ακολούθησε συζήτηση περί του ευπρεπισμού του νεκροταφείου και ζητήθηκε από τον κ. Μαργίζο να υποβληθεί από το ΠΑΚΕΘΡΑ στο ΚΙΣ ακριβέστερη περιγραφή εργασιών.
- **09-03-2015:** Εστάλη στο ΚΙΣ η περιγραφή εργασιών.
- **17-03-2015:** Το ΚΙΣ απάντησε με μια ευχαριστήρια επιστολή, δίνοντάς μας το ελεύθερο να προχωρήσουμε σύμφωνα με όσα προτείνουμε.
- **23-03-2015:** Μας παρεδόθη το κλειδί της εισόδου του νεκροταφείου από τις Τεχνικές Υπηρεσίες του Δήμου Ξάνθης και μας δόθηκαν αριθμημένες πινακίδες για την αρίθμηση των τάφων.
- **31-03-2015:** Τελείωσε η φωτογράφιση των τάφων και οι φωτογραφίες ομαδοποιήθηκαν και ταξινομήθηκαν κατά γραμμές. Οι γραμμές ορίστηκαν από Ανατολή σε Δύση και εντός των γραμμών η αρίθμηση των τάφων έγινε από Βορρά προς Νότο. Μετά από δύο επαναριθμήσεις η τελική κατάταξη-διάταξη έχει ως εξής: Γραμμή 1, από 01-04 τάφοι 04 (ανατολικό όριο)
 Γραμμή 2, από 05-18 τάφοι 14
 Γραμμή 3, από 19-31 τάφοι 13
 Γραμμή 4, από 32-42 τάφοι 11
 Γραμμή 5, από 43-59 τάφοι 17
 Γραμμή 6, από 60-81 τάφοι 22
 Γραμμή 7, από 82-101 τάφοι 20
 Γραμμή 8, από 102-116 τάφοι 15
- **Έως 22-04-2015:** Τελείωσε η μέτρηση των γεωμετρικών στοιχείων όλων των τάφων. Ενδιαμέσως ραντίστηκαν με ζιζανιοκτόνα τα χόρτα στην περιοχή όπου υπάρχουν τάφοι και φωτογραφήθηκε το νεκροταφείο από ψηλά (από το καλαθοφόρο όχημα του Δήμου Ξάνθης).
- **Έως 30-04-2015:** Κόπηκαν μικρά δένδρα, κλαδεύτηκαν τα μεγάλα, κουρεύτηκαν τα χόρτα στο δυτικό (ελεύθερο) μέρος του νεκροταφείου, κόπηκε τμήμα της περίφραξης (με δυνατότητα επανασύνδεσης), τοποθετήθηκε κάδος οικοδομικών απορριμμάτων, αγοράστηκαν μικροεργαλεία, κήκαν κλαδιά και ξερές ρίζες, καθαρίστηκε ο χώρος περί τον κάδο από πέτρες.
- **Από 03 έως 13-5-2015:** Εργασία μελών ΠΑΚΕΘΡΑ περιμετρικού καθαρισμού των μνημειακών τάφων της οικογένειας Daniel. Παράλληλα με τον καθαρισμό από χώματα και φυτά εντοπίζονται σπασμένα τμήματα (κυρίως μαρμάρια) και άλλα αντικείμενα και φυλάσσονται. Δημιουργείται επίσης ένα "αρχείο" διαφόρων τύπων συμπαγών τούβλων που χρησιμοποιήθηκαν στο χτίσιμο των τάφων.
- **14-05 έως 4-07-2015:** Έγιναν εργασίες περιμετρικού καθαρισμού όλων των τάφων. Τα υλικά εκσκαφής εξετάζονταν και συλλέγονταν θραύσματα μαρμάρων και μεταλλικά κλπ αντικείμενα ανά τάφο. Δεν υπήρξαν ιδιαίτερα ευρήματα.
- Μέχρι το πέρας των εργασιών της 1ης φάσης κουρεύτηκαν για δεύτερη φορά τα χόρτα στο δυτικό τμήμα (15-06-2015) και ξεριζώθηκαν 6 ακόμη μικρά δένδρα.
- Γέμισαν με χώματα και πέτρες και απομακρύνθηκαν 9 κάδοι οικοδομικών απορριμμάτων συνολικού όγκου περί τα 55 κυβικά μέτρα.
- Τοποθετήθηκαν (με τα χέρια) πάνω σε μνήματα περί τις 20 επιτάφιας πλάκες.
- **2-12-2015:** Με χρήση γερανού τοποθετήθηκαν στις θέσεις τους πολλά διασκορπισμένα μεγάλου βάρους μαρμάρια τμήματα 3 τάφων (της οικογένειας Ντανιέλ). Πολλά μαρμάρια θραύσματα συγκολλήθηκαν.
- **Τέλος στις 24-12-2015** απομακρύνθηκε ο τελευταίος (προς το παρόν) γεμάτος με μπάζα κάδος.
- Στις **2 και 3 Ιουλίου 2015** επισκέφθηκαν την Ξάνθη 4 αδέρφια, τέκνα του John Brownstone, του μόνου που το 1943 απέφυγε τον θάνατο από ολόκληρη την οικογένειά του. Εξεδήλωσαν έντονο ενδιαφέρον για τον χαμένο εβραϊσμό της Ξάνθης και, μετά την επιστροφή τους στις ΗΠΑ, ακολούθησε έως σήμερα τακτική αλληλογραφία (μέσω email). Μας εστάλησαν ήδη μεταφρασμένα τα κείμενα όσων επιτύμβιων επιγραφών είχαν φωτογραφηθεί στην πρώτη φάση φωτογράφισης (κατά τη διάρκεια των εργασιών εντοπίστηκαν θαμμένες ή αναποδογυρισμένες μερικές ακόμη).
- Εντοπίστηκε και αγοράστηκε βουλγαρικό σύγγραμμα όπου αναφέρονται με πλήρη σχεδόν στοιχεία όλες οι Εβραϊκές οικογένειες της Ξάνθης το 1943. Ονόματα, ηλικίες, σχέσεις προσώπων, επαγγέλματα (δυστυχώς πολλοί πλέον άνεργοι λόγω απαγορεύσεων), διευθύνσεις σπιτιών (οι οδοί με τις βουλγαρικές ονομασίες τους).
- Εντοπίστηκε παράλληλα βουλγαρικός χάρτης της πόλεως Ξάνθης με τις οδούς ονοματισμένες με βουλγαρικά ονόματα. Έτσι μπορούν πλέον να ταυτιστούν οι κατοικίες μία προς μία, εργασία που έχει ήδη ξεκινήσει με τον

εντοπισμό της θέσης της οικίας Brownstone (τότε Brownstein) και λίγων άλλων.

Έχουν διατυπωθεί οι σκέψεις:

A. Να αποκτηθεί ένα παλιό βαγόνι σιδηροδρόμου από τον ΟΣΕ (έχει ξεκινήσει σχετική έρευνα), να τοποθετηθεί μέσα στο νεκροταφείο και να αποτελέσει (με έντονο συμβολισμό) μια μικρή κιβωτό μνήμης.

B. Να κτιστεί (με ισάριθμους προς τους απωλεσθέντες ξανθιώτες Εβραίους) λίθους πυραμίδα πλησίον της εισόδου του νεκροταφείου με σχετική τρίγλωσση (εβραϊκά, ελληνικά, αγγλικά) πινακίδα

Σε διάφορες από τις παραπάνω ενέργειες συμμετείχαν εθελοντικά οι:

Χριστόδουλος Αδαμαντίδης, Βασίλης Αϊβαλιώτης, Νίκος Γερμαντζίδης, Κώστας Καραδέδος, Δημήτρης Κασαπίδης, Άρης Μπεντροσιάν, Φαίδων Οικονόμου, Μιχάλης Παράσχου, Άγγελος Σαββανίδης και Νίκος Ψαλτόπουλος.